

Dalok a kiállításból

1.

Beállt az est. A korzón
A fény sötétre vált.
A banda húzza hosszan
A Santa Luciát.¹

Magas toronynak ormán
Éjféli nap ragyog,
E fényes éji napnak
Én bolygója vagyok.

[...]

Oly csillogó aranyhaj,
Oly édes pici száj –
„Ugyebár nem csalódom:
Kegyed a Loreley?”

„Uram, biz ön csalódik
– S a szeme felragyog –
Bár itt én magamba járok,
Én tündér nem vagyok.”

„De hogy ön ismer engem,
Az könnyen meglehet;
Sőt úgy hiszem, hogy én is
Láttam már kegyedet.”

S észvesztő csábmosolya
Kiül arcán, szemén,
S a múltakon merengve
Úgy eltűnök én.

¹ Salvar Béla kuplészerző szomorkás hangulatú dala, melynek 1. versszaka:
Az égen fenn ragyog az esticsillag / Száll szellők szárnyán a virágillat / Bárkamba jöjjetek
oly jó bent ülni ma / Santa Lucia, Santa Lucia.

„Igen, eszembe jut már:
Ön az égi lény!...”
„Igen, már nyolcvanötben
Is itt sétáltam én.

„Aranyhaját hogy láttam,
A szívem megremeg,
A szép aranyhajáról
Ismertem újra meg.”

„Ó, szép hogy úgy emlékszik
Hajam színére – szólt,
Aranyhajamnak akkor
Fekete színe volt...”

2.

Fura regény a mi regényünk,
Kissé rejtélyes is talán:
Találkozánk egy bűvös estén
Ős-Budavárnak udvarán.

És elkezdődött szép idyllünk
A Ballon Captif² magasán,
Majd hogy leszálltunk a magasból,
Folytattuk egy gőzgondolán.³

2 Azaz a millenniumi gázballon, vagyis egy óriási katonai léggömb. A kiállítás látogatói erről madártávlatból is megtekinthették a millenniumi kiállítást. *A magyar repülés története* kimutatása szerint összesen 7017 utas merészkedett fel vele a levegőbe. A gázballon több millenniumi plakátra is rákerült hívogató reklámfogásként.

3 Az utalás nyilván a haditengerészeti kiállítási részleg előtti tavon működő hajózási lehetőségre vagy az egyébként a Dunán horgonyzó Szamosra vonatkozhat, melyre szintén felszállhattak a kiállítás látogatói.

Konstantinápolyt⁴ is bejártuk
És gondoláztunk ottan is,
A földalattin is repültünk,
Elvitt oda a kis hamis.

A körkép⁵ is megcsodáltuk:
Hogy jöttek be a magyarok,
És muszkaverő Kosciuszkrét,
Ki véres csillagként ragyog.

- 4 Értsd: a Gellérthegy lábánál, a Duna-parton álló Konstantinápoly nevű mulatóhely, mely igaz, a tervekhez képest csak nagyon redukált méretben és kivitelben, de szintén a millenniumi kiállításra épült meg.
- 5 Az utalás többféleképpen is értelmezhető a további sorok ismeretében; a következő sor ugyanis a mai Állatkerti út mellett, a mostani Szépművészeti Múzeum hátsó része helyén felállított és 1904 tavaszán megnyitott, óriás panorámaképről, a Feszty-körképről szól, melynek eredeti címe *A magyarok bejövetele*, s a millenniumi kiállítás egyik legfőbb látványosságának számított. Az utána következő két sor azonban az Aréna út és a Nagy János utca sarkán felállított, Jan Styka és Wojciech Adalbert Kossak lengyel festők 15 méter magas, 120 méter hosszúságú körképére vonatkozik, amelynek címe *Kosciuszko győzelme* volt. Kolta Magdolna összefoglalása szerint: „A millennium historizáló közhangulata valódi panoráma-boomot hoz Budapesten is. Bár manapság főként a Feszty-körkép, *A magyarok bejövetele* ismert, nem kevesebb, mint négy másik panoráma is szórakoztatta a látni vágyókat. Feszty Árpádé volt a legjobb helyen, az Andrássy út végén, a millenniumi kiállítás főbejáratával szemben, s délelőtt 9 órától este 10-ig volt nyitva, »este villam-világításnál«. A Király utcai fasor végén emelték a másik rotundát, ahol a Pokol körképét mutatták be. »Dante Divina commediája a Pokol. Új szerkezetű nagy körkép. Festette Molnár Árpád és Trill. Fantasztikus színek. 300 ezer alak. A színházi festészet legnagyobb méretű és legremekebb alkotása... Villamos kocsik, omnibuszok, lóvonatok városligeti végállomása a körkép mellett.« Kicsit távolabb, az Aréna út és a Nagy János utca sarkán épült a harmadik panoráma. »Lengyel körkép. Kosciuszko győzelme Raclawiczánál. Festette Jan Styka és W. Kossak. Városliget-Aréna út. A lengyel szabadságharcnak legdicsebb jelenetét mutatja be ez az óriási festmény. A művészek az 1794-iki csata 100. évfordulójára festették és a jubiláris lemergi kiállításon mutatták be legelőbb. A nagy csatakép híven örökíti meg Kosciuszko győzelmét az oroszok felett.« A harmadik a Bem–Petőfi körkép, Styka, Vágó és Spányi 15 méter magas, 160 méter hosszú festménye, az 1849. március 11-i szebeni csatát örökítette meg.”
(Kolta Magdolna: *Képmutogatók. A fotográfiai látás kultúrtörténete*. <http://www.fotoklikk.hu/fm/kepmutogatok/index.html>)

Megbámultuk Munkácsy képét,⁶
Azt a fölséges alkotást,
S a Plastonba⁷ is betérve,
Láttunk ott sok minden csodást.
És én kísértem őt bolondul,
Az idő oly gyorsan haladt,
Most a Pokolban,⁸ majd utána
A fontaine lumineuse⁹ alatt.

- 6 Azaz: az *Ecce homo* című festmény (olaj, vászon, 403 x 650 cm), a Krisztus-trilógia középső darabja. A festményt május 4-én Stefánia főhercegnő is megnézte, s ugyanezen a napon nyílt meg a Múcsarnok, benne több mint 300 magyar képzőművész anyagával. Munkácsy műve azonban nem itt, hanem külön pavilonban lett kiállítva. A megnyitón részt vett a király is, itt találkozott Munkácsyval is. Találkozásuk emlékét filmfelvétel őrizte meg.
- 7 Azaz: viaszpanoptikum. A panoptikum a Múcsarnokban volt látható. A viaszszobrok híres embereket (Wagner, Liszt, Vilmos császár, Wekerle), illetve egy-egy híres festményjelenetet elevenítettek meg (Zichy Mihály: *Erzsébet királyné Deák ravatalánál*, Murillo: *Madonna*). A látványosságot tükröfalú szobák és torzító tükrök kavalkádja fokozta.
- Lásd a 717. oldal 5. lábjegyzetét. – A *Pokol*-körkép résztulajdonosa és felállítója Gárdonyi Géza volt, aki Feszty roppant sikeres és nagy haszonnal működtetett körképének példáján buzdult fel, hogy önmaga is létrehozson egy óriásfestményt. Gárdonyi pontosan ismerte a Feszty-körképben rejlő anyagi lehetőségeket, ugyanis ennek reklámozását és marketingmunkáját Feszty Árpád órá bízta. A silány kivitelű *Pokol* azonban nemhogy hasznot nem hozott Gárdonyinak, de emiatt teljes eladósódása közrejátszott abban, hogy Gárdonyi elmeneküljön a fővárosból és Egerben kezdjen új életet.
- Azaz: világító szökőkút. A *Vasárnapi Ujság* 1896. október 18-i száma így mutatta be: „De rendesen még nagyobb közönséget vonzott és vonz még most is esténként a nagy iparcarnok előtti tágas Corso, melyet két oldalt a kertészet gyönyörű kiállítási táblái szegélyeznek, virágszönyegekkel s folyton nyíló hónapos rózsákkal, míg az iparcarnokkal szemközti előterét a kiállítás egyik különleges érdekessége, a második főkapu előtt alkotott színes vízjáték (fontaine lumineuse) telepe foglalja el. Mert valóban egész telepnek mondható az a szökő víz-sugarak csöveivel tele rakott 700 négyszög méternyi hosszúságú vízmedence. Fő részlete a háttérben fölmerülő mesterséges szakadékos sziklahegycsúcs, megrakva művészi szoboralakokkal, kecses habléányokkal, kik a csúcson álló Sió tündérért ünnepelek, amint hogy az egész szoborcsoport a Sió tündérének magyar regéjét testesíti meg. A sziklatömeg oldalának odúból apró patakok törnek elő s zuhatagban ontják vizüket a szép párkányzatú medencébe. E kis patakok és vízsugarak napközben is egyre morajlanak, locsognak s hűsítik a levegőt; de amint az este egészen leszáll, a vízoszlopok még magasabba lövelnek s a fő sugarak 8–10 méternyi magasra is fölemelkednek. És ezek a különféle vízsugarak valóban játszanak: hol kévésen, hol kúposan özönlenek; hol a fő sugarak szökkennek magasabba, hol meg a vékonyabb melléksugarak kerekednek a fősugár fölé. Eleintén csak a medencét környező villám-lámpák fénye csillogtatja a felszökő s megint visszahulló apró vízcsöppeket; majd az iparcarnok magas kupoláján gyűl ki egy hatalmas villamtűz, mely a villamlámpákat is elhomályosító fényt vet az egész medencére, selyemszínnel vonva be a sziklatömbnek szinte megelevenülő szoboralakjait.

Megnéztük mi látható volt,
A mi híres és hirtelen,
Ő húzott ellenállhatatlan
Kacsóival fogá kezem.

Egyszerre csak megejt a kétség
E sajátos nászúton:
Hogy szép vezérlő angyalomnak
Még csak a nevét sem tudom.

Megkérdem hát, hogy is nevezzem?
– Jogom volt immár arra sok –
– Ó kis bohó, hát még se tudja:
Én „Reklám” istennő vagyok.

(Üstökös, 1896. augusztus 2.)

Ó, Fontaine Lumineuse!

TÓTH ÁRPÁD

Ó, fontaine lumineuse! minőt az orfeumban
Láttam nem egyszer én, és mindig fáj szivem,
Ültem az emberek közt, és szivaroztam búsan,
És nem törődött vélem senkisé –

Egyszer aztán elsötétedik minden villamfény s maga a medence gyúl ki a szívárvány minden színében. A magasságban és terjedelemben egyre változó vízszökécek most egy, majd több színben villognak; most rózsaszínben pompázik az első és leghatalmasabb vízkúp, míg a kisebb szökő csoportok zöld, ibolya, vagy sárga fényben ragyognak, majd pedig ellenkezőleg történik oly könnyen és sűrű változással, hogy szinte elkáprázik a szem a tarka színompától.

Szép a tűzi-játék is, de a vízjáték talán még sokkal gyönyörködtetőbb. Van is nézője minden este annyi, hogy hézagot is alig látni a sétáló, vagy állodogálva néző közönség sűrű sokaságában...”